

Ο Πολυγυρινός ιατροχειρουργός της επανάστασης του 1821 Χρήστος Νικολαΐδης

Νίκος Εμμ. Παπαϊκονόμου

Ξεφυλλίζοντας κάποια παλιά τεύχη του “Πολύγυρου” την προσοχή μου τράβηξε ένα άρθρο του γιατρού Χρ. Παπαγιάννη σχετικό με τον Πολυγυρινό εμπειρικό ιατροχειρουργό της επανάστασης του 1821 Χρήστο Νικολαΐδη¹. Λόγω της ενασχόλησης γενικότερα με το θέμα της δράσης των Χαλκιδικιωτών στον Αγώνα της ανεξαρτησίας η μορφή του Χρήστου Νικολαΐδη, τον οποίο ομολογώ πως αγνοούσα, μου κίνησε το ενδιαφέρον, έτσι ξεκίνησε μια μικρή έρευνα προκειμένου να συγκεντρωθούν όσο το δυνατόν περισσότερα στοιχεία για το πρόσωπό του.

Ο Χρήστος Νικολάου ή Νικολαΐδης γεννήθηκε στον Πολύγυρο γύρω στο 1798². Γιος πλούσιου γαιοκτήμονα του χωριού του διδάχθηκε την εμπειρική ιατρική από τον Ιερόθεο Ιωαννίδη. Μετά την αποτυχία των επαναστατικών κινημάτων της Μακεδονίας εγκατέλειψε την πατρίδα του και κατέφυγε στην Πελοπόννησο, όπου πολέμησε ως απλός στρατιώτης διαθέτοντας μάλιστα ένα σεβαστό ποσό για τις ανάγκες του Αγώνα³. Δύο αδέρφια του σκοτώθηκαν κατά τη διάρκεια πολεμικών επιχειρήσεων της επανάστασης. Το 1822 πρόσφερε τις υπηρεσίες του ως ιατροχειρουργός⁴ των στρατευμάτων του οπλαρχηγού Ν. Κριεζιώτη σε διάφορες μάχες με τους Τούρκους στην Εύβοια. Το 1823 και το 1824 υπηρέτησε υπό τον Β. Μαυροβουνιώτη επίσης ως γιατρός στο σώμα του⁵. Στα μέσα του 1824 εγκαταστάθηκε στην Ύδρα όπου εργάστηκε ως γιατρός στη ναυτική δύναμη του νησιού περιθάλποντας τους τραυματισμένους ναυτικούς από τα πληρώματα των Υδραίων καπετάνιων τα οποία συμμετείχαν στις ναυμαχίες του Αιγαίου⁶. Το 1824 η Διοικητική Επιτροπή της Ελλάδας έπειτα από πρόταση του Βάσου Μαυροβουνιώτη του απένειμε τον βαθμό αρχικά του ταξιάρχου και αργότερα του αντιστράτηγου. Το “Κοινόν της νήσου Ύδρας” βεβαιώνοντας τις ιατρικές υπηρεσίες του Νικολαΐδη στο νησί έγραφε το 1828 : “*Το Κοινόν της νήσου Ύδρας μένει χρεώστης εις τον ιατροχειρουργον Χρήστον Νικολάου...ιάτρευσε τους πληγωθέντας οίτινες επληγώνοντο εις τας εκστρατείας με τα πολεμικά πλοία...*”. Με την έλευση του Ιω. Καποδίστρια, μεταξύ του 1828 και του 1830, όπως

¹ Για την καταγωγή του Νικολαΐδη από τον Πολύγυρο έχουμε ακόμη κάποιες επιφυλάξεις.

² Γενικά Αρχεία του Κράτους (Γ.Α.Κ.), Εκλογικά Συλλογής Λαδά (1843-1873), φ. 5.

³ Στις 20/11/1840 ο Νικολαΐδης υπέγραψε με τους παλιούς οπλαρχηγούς του 1821 Ιω. Κώστα και Ιω. Στράτο το πιστοποιητικό εκδουλεύσεων του φιλέλληνα αγωνιστή Ιωάννη Μπατίστα, αναφέροντας πως ο δεύτερος πολέμησε το 1827 στη μάχη του Πειραιά με τον Καραϊσκάκη, βλ. Γ.Α.Κ., Αριστεία, φ. 70, έγγρ. 11' Στις 28/8/1843 υπέγραψε με τον Τσ. Καρατάσο και τον Αν. Χιμεντό, το πιστοποιητικό εκδουλεύσεων του Μαντεμοχωρήτη Αγωνιστή Γεωργίου Αθανασούδη, γεγονός που αποδεικνύει τη συμμετοχή και του ίδιου στα πολεμικά γεγονότα της Κασσάνδρας το 1821 και των Σποράδων το 1823, βλ. Γ.Α.Κ., Αρχείο Ανακτορ. Περιόδου Όθωνος, (1832-1862), φ. 79, έγγρ. της 28/8/1843.

⁴ Ιω. Αναπλιώτης, Ο Καποδίστριας χωρίς προσωπείο, Αθήνα 1976, σ. 387' Λαζ. Βλαδίμηρος, Γιατροί και Ιατρική στην Επανάσταση του 1821, Γλύφα Ηλείας 2014, σ. 72, 144-145, 408' Αρ. Κούζης, Περί της Υγειονομικής Υπηρεσίας του Στρατού κατά τον υπέρ Ανεξαρτησίας Αγώνα, Πανηγυρικοί Λόγοι Ακαδημαϊκών για την 25ην Μαρτίου 1821 και την 28ην Οκτωβρίου 1940, επιμέλεια Π. Χάρη, Αθήνα 1977, σελ. 274' Χρ. Παπαγιάννης, “Η συμβολή των εμπειρικών γιατρών στον αγώνα του 1821 και ο Πολυγυρινός γιατρός Χρήστος Νικολαΐδης”, περ. Πολύγυρος, τεύχ. 56 (Μάρτιος-Απρίλιος 2010), σ. 18-20.

⁵ Γ.Α.Κ., Υπ. Πολέμ., φ. 29, έγγρ. 31.

⁶ Αρχεία Λαζάρου και Γεωργίου Κουντουριώτου, τ. 9 (1828-1829), Εν Αθήναις 1968, σ. 148, έγγρ. 148.

αναφέρει ο ίδιος σε μια αίτηση που υπέβαλε το 1844 στον Όθωνα, συγκρότησε και λειτούργησε με δικά του έξοδα στρατιωτικό νοσοκομείο στη Σαλαμίνα⁷ : “Είμαι στρατιωτικός και ιατρός συγχρόνως, απαρχής του αγώνος εξετέλεσα το ιερόν μου καθήκον, η πατρίς μου εν Μακεδονία κατεστράφη, η Ύδρα δια πολλών ετών με είδε θεραπεύοντα ως δημόσιος χειρουργός τους ανδρείους ναύτας της από το 1824 μέχρι του 1828 και εν Σαλαμίνα από του 1828 έως το 1830, ότι εγώ εξ ιδίων διετήρουν το στρατιωτικόν νοσοκομείον και εδαπάνησα υπέρ τας 3000 δραχμάς...”. Η χειρουργική του τέχνη παρ’ όλη την εμπειρική της βάση ήταν αξιοθαύμαστη ο Ν. Κασομούλης αναφέρει μια χαρακτηριστική περίπτωση ίασεως του τραυματισμένου αξιωματικού Χρ. Χατζηπέτρου : “Επεσκέπτετο παρά των ιατρών του στρατού Κων Μπλονδόν, Χορτάκη και Χρίστου Νικολάου ιατροχειρουργού, οίτινες εθαυμάσθησαν δια την διατομήν τούτων επί ενός χρονικού επικινδύνου πρήσματος. Την εγχείρησιν όμως θα έκαμε ο πραχτικός χειρουργός Χρ. Νικόλας”⁸.

Ο στρατάρχης Δημ. Υψηλάντης σε μια επιστολή του τον Ιούλιο του 1829 προς τον Νικολαΐδη ανέφερε τα εξής : “...επαινώ τον πατριωτισμό σου ο οποίος με ήτον προ ημερών γνωστός και τον οποίον δεικνύεις εις τους πληγωμένους συναδέλφους, μην αμφιβάλλεις ότι απολαμβάνεις και την αγάπη των ανωτέρων σου... πολλοί απ’ αυτούς (στρατιώτες) ευρίσκονται εις το εδώ στρατόπεδο και όταν λαβωθώσιν αυτοί προτιμούν να έλθουν εις την εξοχότητά σου παρά εις τινά άλλον”. Το 1829 ο Νικολαΐδης κατατάχθηκε για άγνωστο χρονικό διάστημα στο ιππικό σώμα υπό τον οπλαρχηγό Χατζηχρήστο, ως “ιατρός ιππικού”⁹. Επίσης σε άγνωστη χρονική περίοδο, ίσως λίγο πριν το 1829, εργάστηκε ως γιατρός στην Ε΄ χιλιαρχία του νεοσύστατου τακτικού στρατού¹⁰ και αργότερα σε πλοία του πολεμικού ναυτικού, μάλιστα περιέθαλψε αρκετούς τραυματισμένους Έλληνες στρατιώτες από τη μάχη του Ανηφορίτη (15/5 και 2/6/ 1829). Ο ίδιος ο Νικολαΐδης σε μια αναφορά του το 1829 προς τη Γραμματεία Στρατιωτικών και Ναυτικών έγραφε μεταξύ άλλων : “...επεσκέφθην με πολλούς κόπους και ιδρώτας 152 πληγωμένους στρατιώτας εκ διαφόρων σωμάτων τους οποίους εθεράπευσα όλους εκτός 5 οι οποίοι δια την βαρείαν πληγήν των απέθανον...”. Το 1830 εγκαταστάθηκε μόνιμα στην Αθήνα, όπου και απέκτησε μικρή ακίνητη περιουσία¹¹.

Στις αρχές του 1832 διορίστηκε από τη Διοικητική Επιτροπή της Ελλάδος σε άγνωστη θέση στο στράτευμα¹². Λίγα χρόνια αργότερα, το 1836, μετά την αναδιοργάνωση του τακτικού στρατού από τον Όθωνα και τη δημιουργία του σώματος της Φάλαγγας εντάχθηκε ως υπολοχαγός στην Η΄ τετραρχία Αθηνών, υπό τον ταγματάρχη Ιω. Μακρυγιάννη. Στη συγκεκριμένη θέση υπηρέτησε έως και το 1844. Επίσης το 1836 τιμήθηκε με αργυρό αριστείο¹³.

Αγνοούμε πότε αποστρατεύθηκε και αν απέκτησε οικογένεια. Δυστυχώς ενώ κανονικά θα έπρεπε να υπάρχει ο φάκελός του στο Αρχείο Αγωνιστών της Εθνικής Βιβλιοθήκης αυτός λείπει. Ο Χρ. Νικολαΐδης απεβίωσε μετά το 1865

⁷ Γ.Α.Κ., Καποδιστριακό, Γραμ. Στρ., φ. 11, φ. 58, έγγρ. αρ. 220, Γεν. Γραμμ., φ. 229, έγγρ. 145-151, Αρχείο Ανακτορ. Περιόδου Όθωνος (1832-1862), φ. 80, έγγρ. της 17/3/1844.

⁸ Ν. Κασομούλης, Στρατιωτικά ενθυμήματα της Επαναστάσεως των Ελλήνων, τ. Γ΄, Αθήναι 1942, σ. 79, υπ. 2.

⁹ Γ.Α.Κ., Καποδιστριακό, Γεν. Φροντ., φ. 65.

¹⁰ Γ.Α.Κ., Καποδιστριακό, Γραμ. Στρ., φ. 60, έγγρ. αρ. 364, 21/1/1831.

¹¹ Ο Νικολαΐδης το 1843, το 1844 και το 1865 ως κάτοικος Αθηνών υπέγραψε μαζί με άλλους οπλαρχηγούς τα πιστοποιητικά εκδουλεύσεως των Αγωνιστών Γεωργίου Αθανασούδη, Ζαχαρία Τουρλίδη και Μιχαήλ Ιωάννου.

¹² Ακαδημία Αθηνών, Αρχείο Ιω. Κωλέττη, φ. 45, έγγρ. 196.

¹³ Γ.Α.Κ., Αριστεία, φ. 2, έγγρ. 34, 51.

κατά πάσα πιθανότητα στην Αθήνα. Η επιτροπή αποκατάστασης των Αγωνιστών του 1821, έπειτα από σχετική αίτησή του το 1846, τον κατέταξε στην ΣΤ΄ τάξη των αξιωματικών. Πλάι στον κατάλογο με το στρατιωτικό μητρώο του το οποίο φέρει αριθμό 1163 αναγράφονται τα εξής :*“Νικολαΐδης Χρήστος. Μακεδονία. Ταξίαρχος και Αντιστράτηγος το 1824. Υπηρέτησεν σπουδαίως εις όλον τον Αγώνα ως ιατροχειρούργος. Επρωικοδοτήθη λοχαγός. Γρόσια 6480. Απεβίωσε χαρακτηρισμένος Ταγματάρχης”*¹⁴.

¹⁴ Γ. Χιονίδης, “Οι εις τα μητρώα των αγωνιστών του 1821 αναγραφόμενοι Μακεδόνες”, Μακεδονικά 12 (1972), σ. 45.